

Підходи до регенерації територій історичних центрів в межах буферних зон об'єктів Всесвітньої спадщини

Дар'я Мазурок, студентка¹ (ORCID: 0009-0000-1843-7778),
 Любов Апостолюва-Сосса, канд.техн.наук, доц., зав. кафедри МГ¹ (ORCID: 0000-0002-4273-8885)
¹Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

Ця стаття покликана дослідити підходи до регенерації територій історичних центрів міст, розташованих в межах буферних зон об'єктів Всесвітньої спадщини та їхні стимули. Основою дослідження став огляд стратегій регенерації доповнений порівняльним аналізом практик України, країн Центральної та Східної Європи та середземноморського регіону 21-го сторіччя. З цього аналізу було виведено порівняння стратегій регенерації історичних центрів та зроблені висновки про можливе майбутнє застосування цих практик в Україні.

Ключові слова: підходи до регенерації, стимули, буферна зона, історичний центр, Всесвітня спадщина, міський розвиток, досвід, Україна, Європа, Середземномор'я.

1. ВСТУП

Історичні центри міст завжди відігравали особливу роль у житті суспільства, будучи простором, де поєднуються культура, пам'ять та сучасність. Саме вони формують унікальну ідентичність міста та приваблюють мешканців, туристів та інвесторів. Однак збереження цих територій, зокрема коли йдеться про буферні зони об'єктів Всесвітньої спадщини, супроводжується численними викликами. Тому особливо важливо знаходити баланс між охороною культурної спадщини та задоволенням потреб сучасного динамічного розвитку міського середовища.

Упродовж останніх десятиліть в світі сформувалося та одночасно використовується чимало різних підходів до регенерації історичних центрів. У країнах Європи та Середземномор'я у 21-му сторіччі, набули популярності такі практики як ревалоризації та комплексного зонування, які покликані не лише зберігати, а й інтегрувати історичну спадщину у сучасне життя. В Україні ж підходи до регенерації все ще перебувають на стадії формування і часто стикаються з правовими та організаційними труднощами.[1,2,3]

Саме тому аналіз міжнародного досвіду та вивчення успішних прикладів підходів до регенерації мають особливе значення. Це дозволяє краще зрозуміти сучасні тенденції у сфері охорони спадщини і допомогти створити практичні рекомендації для українських міст, що прагнуть зберегти свою автентичність і забезпечити потреби динамічного розвитку міського середовища.

2. МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає в підготовці аналітичних висновків щодо підходів до регенерації територій історичних центрів міст, розташованих в межах буферних зон об'єктів Всесвітньої спадщини та їхніх стимулів на основі огляду існуючих стратегій регенерації та порівнянні українських й міжнародних прикладів.

На основі проаналізованих матеріалів мають бути зроблені висновки щодо порівняння стратегій регенерації, а також сформовані практичні рекомендації для України.

3. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

3.1 Підходи до регенерації та їхні стимули

Підходи до регенерації можуть суттєво відрізнятися залежно від культурного, соціального та правового контексту. Спеціалізовані міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО та ICOMOS, у своїх положеннях формують основні принципи стратегій регенерації: автентичність, інтеграція спадщини у сучасне життя, сталість та повага до культурної спадщини. Тематична наукова література містить п'ять основних підходів до регенерації які є наразі найбільш досліджуваними і особливо розповсюдженими у країнах Центральної та Східної Європи:

- Ревалоризація – відновлення та акцентування культурної, естетичної та економічної цінності історичного середовища;
- Реабілітація – поступове оновлення міських структур із збереженням автентичності та з покращенням житлових й соціальних умов для громади;
- Реконверсія – зміна функціонального призначення історичних будівель та територій для повторного використання;
- Адаптивне використання – пристосування історичних об'єктів до сучасних потреб з мінімальним втручанням в їхню структуру;
- «Жива музефікація» - збереження та одночасна інтеграція історичного середовища в культурне та туристичне життя як «живого музею», де простір залишається функціональним.[1,5]

Важливою частиною для формування стратегій регенерації є їхні стимули. Тоді як підходи до регенерації відповідають за методологію та стратегію дій саме стимули відповідають за напрямок дій і сприяють реалізації проєктів. До найбільш розповсюджених стимулів регенерації відносять участь громадськості, вплив держави, намагання зберегти дух місця (*genius loci*), орієнтація на сталість та екологічність, а також вдихання нового життя в історичну будівлю чи комплекс.[1]

Часто ці стратегії та стимули застосовуються у комбінації, що дозволяє враховувати особливості середовища, актуальні потреби громади та буферний статус території.[1]

а. Міжнародний досвід

Досвід країн Центральної та Східної Європи, а також середземноморського регіону у регенерації історичних центрів вирізняється системним підходом і заснований на законодавчих механізмах та довгострокових програмах

охорони спадщини. У Польщі широко впроваджено концепцію ревалоризації, що передбачає створення детальних списків історичних місць та зонування територій за рівнями їхньої цінності. У Франції з 1960-х років реалізується стратегія реабілітації історичних кварталів за допомогою створення спеціальних охоронних зон, проведення комплексних досліджень та реставраційних робіт, часто за підтримки муніципалітетів і громадських організацій. Італія наголосила на інтеграції охоронних норм у містобудівну документацію, які зобов'язують враховувати культурну спадщину у всіх рівнях планування, від регіональних стратегій до локальних проєктів реконверсії. У країнах середземноморського регіону, таких як Іспанія та Туреччина, активно створюються історико-архітектурні заповідники, в яких регенерація нерідко поєднується з туристичними та рекреаційними функціями. [1,2,4]

Проаналізовані приклади підходів до регенерації країн Європи та середземноморського регіону вирізняються багатоплановістю: увага приділяється не лише відновленню архітектурних споруд, але й слідуванню сучасним тенденціям і нормам міського планування. [1,2,4]

b. Практичні рекомендації для України

Практика збереження та регенерації історичних середовищ в Україні перебуває на етапі становлення, що супроводжується цілою низкою викликів та перспектив. Досвід країн Європи та середземноморського регіону демонструє, що успішна регенерація можлива лише за умов комплексного підходу, який поєднуватиме правові механізми, економічні стимули та створення детального плану культурних пам'яток. Для України доцільно:

- ухвалити підзаконні акти, які визначатимуть статус і встановлюватимуть вимоги щодо буферних зон об'єктів всесвітньої культурної спадщини;
- створити спеціалізовані урядові структури, які займатимуться координацією програм регенерації;
- створити повний перелік історичних пам'яток;
- запровадити податкові пільги та/або гранти для власників та інвесторів, які займаються адаптивним використанням культурної спадщини;
- закріпити ефективні моделі співпраці з громадою та бізнесом.

У довгостроковій перспективі регенерація історичних територій може стати вагомим інструментом не лише культурної політики, але й місцевого розвитку. Це сприятиме посиленню туристичної привабливості регіонів, покращенню якості життя громади та формуванню позитивного міжнародного іміджу України.

4. ВИСНОВКИ

Дослідження свідчить, що підходи до регенерації та їхні стимули в поєднанні можуть призводити до категорично різних результатів. Жоден стимул не дає ідеального результату самостійно, а найкращі результати показують стратегії з трьома й більше стимулами. Те саме можна сказати і про підходи до регенерації, до найуспішніших з яких належать ревалоризація, адаптивне використання та «жива музеефікація». До прикладу, країни Європи та середземноморського регіону демонструють системність і структурованість, впроваджуючи концепції охоронних зон, методики ревалоризації та інтеграції. У цих країнах часто залучають громадськість задля збереження автентичного

духу місця й забезпечення довготривалої цінності, як до основних рушійних сил проєктів з регенерації. Такі країни як Польща, Франція чи Італія демонструють, що комплексні підходи, здатні не лише зберігати, а й активно оживляти історичні середовища.

Водночас існують і помилкові практики, які часто призводять до негативних наслідків. Серед них варто зазначити надмірну комерціалізацію, хаотичні реконструкції, конфлікт розвитку інфраструктури та охорони спадщини, псевдоісторичну забудову, а також ігнорування громадської думки у процесах змін. Такі підходи часто призводять до втрати культурної ідентичності міста.

В Україні, при значній історико-містобудівній спадщині, існує низка викликів. Серед них фрагментарна нормативна база, відсутність сталої методології, яка б поєднувала охорону спадщини з сучасними потребами та обмежене фінансування. Як результат, регенерація часто зводиться до недбалі реконструкції або хаотичної забудови, що нерідко загрожує автентичності історичного середовища.

Отже, найперспективнішим шляхом для України є випрацювання власного підходу зважаючи на успішний досвід країн Європи та середземноморського регіону. Потребують створення чіткі правила для буферних зон Всесвітньої спадщини та впровадження підходів до регенерації, які базуватимуться на науковій доказовості, економічній доцільності та повазі до автентичності. Це сприятиме не лише збереженню історичної та культурної спадщини, але й створенню привабливого та конкурентного простору для майбутніх поколінь.

Список літератури

- [1] Emerging strategies for regeneration of historic urban sites: A systematic literature review / K. Pulles et al. *ScienceDirect*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877916623000383>
- [2] Tanrıkul A., Hoşkara Ş. A New Framework for the Regeneration Process of Mediterranean Historic City Centres. *MDPI*. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/16/4483>
- [3] Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України). *Google Академія*. URL: https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cach e:whBoiXn6qVAJ:scholar.google.com/+Підходи+регенера ції+територій+історичних+центрів+міст&hl=uk&am p:as_sdt=0,5
- [4] Elnokaly A., Elseragy A. Sustainable urban regeneration of historic city centres: lessons learnt. *University of Lincoln*. URL: https://repository.lincoln.ac.uk/articles/conference_co ntribution/Sustainable_urban_regeneration_of_historic_city_centres_lessons_learnt/25186808?file=44465912
- [5] UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape. *whc.unesco.org*.